

naših emigrantov, na njihov status, pravice v določenih okoljih. To sodelovanje z imigrantskimi državami, vsaj kar zadeva novejšo ekonomsko emigrante, se mi dozdeva, da je dokaj skromno.

Končno ne gre prezreti mednarodnih inštitucij, ki se ukvarjajo z mednarodno problematiko migracij. Zelo številne mednarodne evropske organizacije pripravljajo projekte, opravljajo raziskave, organizirajo razprave in mislim, da bi v teh okvirih Slovenija morala spregovoriti. Kot emigrantska država bi se mogla Slovenija odločno zavzemati za razvojne alternative mednarodnim migracijam v smislu razvoja nerazvitih področij, preprečevanja kriz ipd.

Slovenija kot imigrantska država ima vrsto težav. Mislim predvsem na težavno politiko sprejema imigrantov, pa tudi na politiko načinov integriranja imigrantov in zagotavljanja njihovih pravic. Slovenija se bo verjetno srečevala s pojavi ekstremizmov, tudi s pojavi ksenofobije, ki so že na pohodu in v tej smeri bo potrebnih veliko naporov civilne in politične družbe za omejevanje izbruhov takšnih pojavov.

Ne gre tudi prezreti, da bi Slovenija kot imigrantska država v običajnejših razmerah, kot so zdaj na Balkanu, mogla razviti intenzivne poteze v smeri remigracij določenih kategorij, sedanjih imigrantov. To še posebej velja za begunce, ki so problematika za posebno tematsko razpravo.

Če se bo Slovenija zavzemala za lastne emigrante in postavljala v svoji migracijski politiki neka načela za lastne emigrante zunaj, bo morala po vsej verjetnosti podobna načela sprejemati tudi za imigrante, ki živijo v slovenski državi. Celovitost migracijske politike je očitna. Številne institucije politične in civilne družbe se z njo ukvarjajo, tudi objektivne znanstvene raziskave so na tem področju nujno potrebne. Potrebujemo mnjenja različnih izvedencev, ki jih je treba soočiti in usklajevati. Morda bo ta okrogla miza majhen prispevek za izgrajevanje načel za prihodnjo celovitejšo migracijsko politiko.

MARJAN DRNOVŠEK*

Zgodovinski razgledi

Kot zgodovinar bi postavil začetek migracijskih procesov dlje nazaj v preteklost, saj to pojavno obliko gibanja ljudi poznamo v vseh obdobjih človekovega bivanja na tem planetu. Če pa imamo pred očmi moderno migracijsko obdobje, ga moramo začeti s koncem 18. stoletja, ko se začne množično potovanje Evropejcev čez Atlantik v »obljubljeno« deželo Ameriko, val, ki so ga ZDA ustavile po prvi svetovni vojni, nikoli pa niso popolnoma zaprle svojih »zlatih vrat«. Nemški sociolog Erich Werner je označil ta proces kot evropeizacijo sveta. (E. Werner: Slovenci v Porurju, Ljubljana 1985), ko so evropski narodi (in ideje ter civilizacijski dosežki v najširšem pomenu besede) preplavili zlasti severnoameriški kontinent. Slovenci so se kot posamezniki in manjše skupine vključili v ta val od srede 19. stoletja s presežkom – ki ga označujemo kot množično izseljevanje – od osemdeसे-

* Marjan Drnovšek, Inštitut za izseljence pri SAZU.

tih let 19. stoletja do prve svetovne vojne (M. Drnovšek: Pot slovenskih izseljencev na tuje, Ljubljana 1991). Bili so sestavni del zadnjega velikega vala v ZDA, t. i. slovanskega, z močno udeležbo Židov z vzhoda in predstavnikov sredozemskega bazena. Vzporedno z množičnim odhajanjem Slovencev v Ameriko je bolj tiho potekalo njihovo izseljevanje v nemške dele Avstrije in Porurje ter Vestfalijo že pred letom 1914, intenzivneje pa po prvi svetovni vojni, ko se je tok usmeril tudi v Francijo, Belgijo, na Nizozemsko in še vedno v Nemčijo. Po letu 1945 sledi prvemu valu t. i. politične emigracije (z močnim intelektualnim deležem in s cilji: Argentina, Kanada, Avstralija) nova ekonomska (sprva ilegalna po letu 1960 pa legalna) emigracija, ki se je usmerila zlasti v Nemčijo in Skandinavijo. Ta val se je ustavil z naftno krizo 1973. Danes pa je aktualen beg možganov. Slovenci smo bili vedno del evropskih migracijskih gibanj, po mnenju zgodovinarja Ferda Gestrina že od srednjega veka dalje (F. Gestrin: Zgodovinske primerjave, Dve domovini) Two Home land, 1, Ljubljana 1990), med izseljevanjem v ZDA pa tudi del medcelinskih migracijskih gibanj (poseben primer so primorski Slovenci po letu 1920, ko so se zaradi italijanskega političnega in narodnostnega pritiska ter tudi ekonomskih vzrokov izseljevali zlasti v Argentino). Do leta 1914 se je izselilo iz slovenskega etničnega prostora okoli 300.000 Slovencev (po štetju 1910 je na slovenskem narodnem ozemlju v tedanji Avstroogrski živelo 1.182.300 Slovencev).

Mednarodne migracije so v današnjem pomenu mišljene kot migracije zunaj državnih meja. V zgodovinopisju bolj upoštevamo etnično mejo kot črto, zunaj katere nekdo postane »tujec«, »priseljenc«, zlasti ker je večina Slovencev izhajala iz kmetijskega prostora in je preskok v novo socialno okolje (poleg jezikovnega, kulturnega itd.) pomenil šok in nov način življenja (integracija oz. asimilacija kot najpogostejši primer pri prihajanju v nemška okolja). Državna meja ni nujno ločnica. Ali drugače povedano: slovenski rudar iz slovenskega dela Štajerske se je v industrijskih centrih Gornje Avstrije (torej v okviru iste države pred letom 1914) počutil podobno kot njegov vrstnik, ki je odšel v Gladbeck (tj. v drugo državo – Nemčijo). Zanimivo je, da takratna javnost obeh ni štela za izseljenca, ampak za delavca (podobno kot se je za ekonomske izseljence po letu 1945 uveljavil izraz *zdomec*). Še bolj drastičen zgled najdemo pri Slovencih, ki so že v prejšnjem stoletju med obema svetovnima vojnama in po letu 1945 našli novo življenje v predelih nekdanje Jugoslavije (na Hrvaškem, v Srbiji, Makedoniji ter Bosni in Hercegovini). Do nedavnega »naši«, zdaj pa tujci v novo nastajajočih državah. Njihova pot – če ni že dokončana v zlitju z novim okoljem – bo podobna poti Slovencev, npr. v Nemčiji, čeprav v čisto drugačnih civilizacijskih razmerah. Zato ima etnični »rob« še vedno pomembno vlogo pri opredeljevanju migracij »znotraj« in »zunaj« (ko govorimo o migracijah in ne o Slovencih, živčih v Italiji, Avstriji in na Madžarskem na t. i. avtohtonem slovenskem ozemlju). Sicer pa pojem mednarodne lepo označuje dejstvo gibanj iz enega v drugo narodno okolje v primerjavi z meddržavnimi migracijami.

Svoboda gibanja, ki je za Slovence postala omejena z letom 1945, je temelj izseljenskim procesom, ki jih je z vidika maloštevilnega slovenskega naroda navadno obsojala javnost ali so bili vsaj spremljani z oznakami: tragičnost, krvavljenje narodovega telesa ipd. Od začetkov tega procesa, torej od srede 19. stoletja dalje, najdemo v publicistiki obsojajoče, objokajoče, čustveno obarvane ali svarilne in druge oblike »skrbi« za izseljence. Marsikdaj še danes. Ali je izseljevanje »koristilo« ali »škodilo« Slovincem, je vprašanje, ki bi zahtevalo posebno okroglo mizo. Dejstvo pa je, da so – če imam pred očmi čas množičnega izseljevanja pred prvo svetovno vojno – odhajali ljudje, ki so želeli večji kos kruha in boljše življenje. In

ravno iskanje boljšega življenja – kjer koli – je pravica vsakega in če ga ne najde doma (kraj/narod/država), ima vso pravico, da ga poišče drugje (tujina). Pravica do svobode odhoda je nujni temeljni pogoj za vsako izseljevanje, kot je na drugi strani možnost prihoda drugi pogoj. Kljub temu pa najdemo v zgodovini vrsto primerov, ko ni bilo prvega (ilegalni beg čez Karavanke v petdesetih letih) in drugega, ko priseljske države zapirajo meje, vendar s tem ne ustavijo priseljskih tokov. Pravzaprav je posameznikova osebna odločitev tisti nujni pogoj za odhod, čeprav zgodovina pozna vrsto primerov nasilnih izselitev.

Povezano z gornjim razmišljanjem je zanimivo gledanje na izseljevanje kot začasni odhod v tujino, in to v vseh obdobjih izseljevanja Slovencev. Odšel bom za leto, največ tri, je bila misel mnogih slovenskih pionirjev v Ameriki v prejšnjem stoletju, vendar jih je novo okolje (plača, boljše življenje, svoboda razmišljanja brez tradicionalnih = vaških spon in patriarhalnih odnosov) »zadržalo«, za seboj so poklicali dekleta, žene in otroke. Nekateri so obdržali stike z izseljskim okoljem, nekateri so se družili (društva, Cerkev, šole itd.), večina pa je stike prekinila (izgubila . . .) in se utopila v novem okolju. Podobno je bilo med obema vojnama in tudi po letu 1945. Zdomci ali celo delavci na začasnem delu v tujini sta izraza, ki poudarjata, zlasti drugi, začasnost odsotnosti, čeprav se večini ta začasnost spreminja v stalnost, zlasti pa njihovim otrokom, ki so bili rojeni v tujini (zanje ne novi, ampak pravi domovini). Začasnost je eden od mitov, ki je trdoživ in tolažujoč za vse tiste, ki jih skrbi številčna majhnost slovenskega naroda. Mimoregde: nizka rodnost mnogo bolj »škoduje« številčnemu stanju in edina prava pot za narodovo preživetje je vsaj ustavitev padanja rojstev, nikakor pa ne omejevanje odhajanja tistim, ki si to želijo in – gledano z današnjimi očmi na slovenske izseljence – omogočanje vrnitve (stalne ali začasne) vsem, ki si to želijo.

Za konec samo še misel: sodobni migracijski trendi nam dajejo vrsto refleksij in možnih primerjav s podobnimi procesi v zgodovini, vsaj od srednjega veka dalje. Ko zgodovinar bere razmišljanja o njih, se mu kar vsiljujejo primerjave s procesi nekoč, čeprav so se odvijali v drugih časovnih in vzročnih razmerah. In marsikateri današnji procesi bi bili »razumljivejši« ob boljšem poznavanju zgodovine migracij, kar se najbolj kaže ravno v (ne)razumevanju in čudenju ob današnjem vojnem vrenju na Balkanu.

MIRKO JURAK*

Vrednostne premise

Ob prebiranju uvodnega referata (TIP 5/6) sem prišel do sklepa, da sta osnovni vrednostni premisi v njegovi razpravi – liberalno in nacionalno. Liberalno načelo po njegovem mnenju omogoča posamezniku prost prehod v svet, v drugo družbo, zaposlitev, uveljavljanje človekove individualnosti, kulture, jezika, v tujini, in nacionalno, ki nastopa kot negativno. Če govorimo v moderacijah, sta po mojem mnenju oba pojma sicer sprejemljiva, v ekstremih pa sta lahko oba negativna. Zdi

* Dr. Mirko Jurak, redni prof. na Filozofski fakulteti.